

lep ügyében, Trumics reagálása a művészek közötti ellentétek vádjára, Sztáncsics hadakozása a provincializmus és a kulturális elmaradottságunk negatív következményei ellen — s a szerkesztőségek fiókjaiban lapuló és feltámadásukat váró kéziratok nagy száma — valóban erősítette annak a látszatát, mintha a vajdasági művésztelepek ügye, elsősorban a zentai művésztelep további működése problematikussá vált volna.

A vita sok olyan kérdést vetett fel, amelyeket nem polemikus, személyeskedő és vakvágányon futó vitairatok, hanem alapos művészetpolitikai és esztétikai elemzések formájában kellene tisztáznunk, mint például a művésztelep, mint művészeti mozgalom Vajdaságban, a képzőművészeti kultúra kérdései és a közönség, harc a kispolgári és dekadens művészi megnyilatkozások ellen, az epigonizmus és a provincializmus kérdései képzőművészetünkben, a munkásosztály és a művészet, világnézet és a művészi alkotásfolyamat, a művészeti nevelés kérdése iskolánkban és az iskolán kívüli népnevelő munkában stb. — íme csak néhány probléma, amely megvilágításra vár, sőt konkrét megoldásra is. Hogyan hatottak az új, fejlődő szocialista társadalmi viszonyok a művészi alkotómunkára, milyen új elemeket hozott magával és rejt magában a társadalmi mecenátus megvalósítása, s végül milyen új formákat biztosít a művésztelepek mozgalma a közönség és a művészek együttműködésében — íme mennyi kérdés, amelyeknek a felvetéséhez és tisztázásához hozzá sem fogtunk, mert a személyeskedő és türelmetlenhangú vitában gyakran elsikkadt a lényeg. S mintha a vitacikkekben is sok lett volna a mellébeszélés...

A vita lezárult. Nem a sajtóban nyert befejezést, hanem a harmadik kiállítás megnyitóján és a megnyitót követő beszélgetésen, amikor a vendéglátók és művészek — közvetítő nélkül — találkoztak. A beszélgetés rövid volt és eredményes. A zentai művésztelep működését a jövőben nem a Városi Múzeum, hanem a járási Kultúrtaács, az eddigi vendéglátó közvetlenül irányítja.

A zentai művésztelep hároméves fennállásának legfontosabb tapasztalata — így foglalható össze:

A zentai művésztelep működését, képzőművészeti életünk kibontakozását nem hátráltathatják szubjektív erők, melyek hol túlbuzgóságból, hol rövidlátásból, hol pedig hatáskörök túllépésével erkölcsi tőkét igyekeztek kovácsolni egy mozgalomból a maguk javára. Egy mozgalomból, melynek alapvető célja a művészet és a közönség, az alkotóművész és a társadalom új, szocialista viszonyának a megteremtése, illetve siettetése volt.

Ha ilyen szempontból mérjük fel a zentai művésztelep ideit, harmadik esztendei munkásságát, — a néphatóság és a művészek együttműködésének új fázisa szemszögéből — akkor a fordulat évről beszélhetünk.

Arról, hogy a felbolygatott kedélyek hírlapi csatározása — ha hosszú és felesleges mellébeszélés után is — újra talpraállította a művésztelepek problémáját képzőművészeti életünkben.

S most már hozzáfoghatunk művészeti kérdéseink alapos, részletes és átfogó elemzéséhez.

B. Szabó György

A „művésztelepek“ Vajdaságban (Hozzászólás a zentai közéleti és kutúrmunkások vitájához)

A zentai „művésztelep“ három esztendejét lezáró vita a közéleti és kutúrmunkások bevonásával, illetve az erről közzétett beszámoló, több olyan általánosítást közöl és következtetéseket von le, amelyek káros következményekkel lehetnek nemcsak a zentai „telep“ további munkájára, hanem a már máshol is bizonyos hagyományokkal működő telepek sorsára is.

Mindenesetre jellemző, hogy elsősorban nem azok adják meg a vita alaphangját, akik a művésztelep egész problematikáját, akarva vagy akaratlanul, átélik, akik azzal együtt léteznek, mint pl. a meghívott festők, vagy egyesületek — esetleg a közművelődési szervek tényezői (az utóbbi talán nem is olyan fontos) —, hanem on-

nan bontakozik ki egy álláspont, ahol, sajnos, inkább riportszerűen szemlélik vagy szemléltetik a telepet, működését stb. s maga a lényeg: a művésztelep mint mozgalom, a társadalmi mecenátus megvalósításának kísérlete, mellékessé laposodik. Mint mondom: az csak jellemző és mint mindennek — ennek az éremnek is két oldala van. Nagyszerű — mert közvéleményről számol be. Erre vártunk! Eredmény is, amit a szervezőnek kell elismerni. Tudják az emberek hogy van valami „eredeti“ környezetükben, ami egyedülálló és ami eddig nem volt.

Tehát eredmény a vita, de a tartalma következményekkel járhat és ez készlet megszállásra.

Meglepő egyúttal a vajdasági festők egyesületének egészen rövid nyilatkozata. Ez sem valami szolgálatkész közeledés hídjának látszik. Mindenestől nézve, legalább annyi kívánnivalót hagy maga után, mint amilyen felületesek a zentai közéleti és kultúrmunkások általánosításának alapjai.

Előjáróban ennyit. Ideje volna rátérni hozzászólásom két alapgondolatára. Ez a „művésztelepek” célkitűzéseinek meghatározására, valamint az „ízlés” egy-két jellegzetességének megvitatására korlátozódik.

Még most sem tudom elképzelni, bár olvastam (nem is egyszer) a közéleti és kultúrmunkások vitáját, — hogy valóban valaki is olyan értelemben körvonalazta volna a művésztelep feladatát, miszerint az Zenta külsejét volna hivatva „művészien” feldolgozni. Igaz viszont, hogy a zentai telep képanyagát, Újvidéken keresztül a belgrádi tártalig „Hogyan láttuk Zentát” címmel ismertették a közvéleményel. Az eredmény nem is maradt el. A belgrádi sajtó egyenként méltatta a művészeket és műveiket. Maga a mozgalom, az a nagy új, amiben Zenta kétségtelenül az első lépést tette, az, amiért Zentát emlegetik majd Jugoszlávia képzőművészetének történetében, az ami eddigénél sokkal nagyobb figyelmet érdemelt volna — úgy elveszett, olyan kicsivé lett, hogy azt ismét felemelni nem lesz könnyű dolog.

Megnyugtató, hogy ez a célkitűzés eléggé naiv ahhoz, hogy hosszabb ideig tartható lenne.

A fejlődő Zenta vászonra kívánczik az értekezlet határozatai szerint. Az idillikus Zenta felett elhangzott a „halotti beszéd”. Nemes és magasztos célkitűzés! A szocializmus azonban olyan valami, ami önmagáért beszél, függetlenül attól, hogy ez a kép idillikus tematikára szorult-e vagy sem. A szocializmust nem kell félteni a festőktől, mert nem az a szocializmus, ha traktorokkal tarkított mezőket, félig felépített gyárakat vagy lakóházakat festenek a művészek (még ha csupa vasizmú munkásoktól hemzseg is a táj). Egyelőre a szocializmus az, ha a festők a társadalom gondoskodásának köszönhetően dolgoznak, vitáznak az őket foglalkoztató eszmei kérdésekről, érzik egymás kölcsönhatását és kutatják a mi életünk, küzdelmünk valóságától átitatva a — jugoszláv — festészet igazi útját.

Erre egyaránt alkalmas téma úgy az idillikus, mint a mai Zenta. Az utókornak pedig alkalma nyílik majd nem a képek tematikáján (bár ez is lehetséges), hanem inkább a mozgalom egész természetét értékelve felmérni az új-szocialista Zentát, annak óriási érdemét, azon a népruralmon keresztül, amely megfestetlenül is minden képen ott van.

Egy kor, egy mozgalom dokumentálása lehet művészi, lehet igazi, festőművészek nélkül is — bár a művészet olyan iramú támogatása, istápolása, mint ami Zentán volt, illetve van, önmagában véve a legszebb dokumentációja az „új” Zentának. Megnyugtató, hogy a zentai telep természé művészet a szó legtisztább értelmében és ha a művészek saját énjükkel, erkölcsükkel ideológiájukkal nézik Zentát, Vajdaságot vagy egész hazánkat és ha alkotásukban önmagukat adják, nem hízelve vagy hazudva egészen véges és kétes értékű igényeknek vagy elkpézeléseknek, s ha szemléletük, koncepciójuk nem egyezik egy adott környezetet vitatható művészi értékmérőjével — még nem jelenti, hogy a művészek silányak, hogy stagnál a munka és hogy inog, reccs a tábor.

Stagnációt, bezárult fejlődést, ismernek fel az

idei tábor képanyagán, amit még nem is láttak. Egy-két befejezetlen vázlat, egy-két töredék nem elegendő alap ilyen horderejű megábrapítások meghozatalára. A műtermek szigorú bírálatára alá kerülő színek, érzelmek és élmények vonalai nagyon is nagy szakértelmet igényelnek elbírálásukkor. Ilyen tényérből való olvasást meg lehet csodálni. Ennyi előítéletet azonban kár volna bebalzsamozni.

Még így is, ahogyan félig befejezetten a közönség elé került a művészek egy-két alkotása, elegendő bizonyíték az értekezleten elhangzott vélemények megcáfolására. Ha valaki valóban elmélyedve szemlélte az idei Konyovics, Ács, Petrovics Zorán stb. képeket nem stagnációt, hanem meglepő fejlődést láthat. Az idei képek felépítése, koncepciója stb. összehasonlíthatatlanul jobb a tavalyiaknál. A művészek nem győzték hangoztatni, hogy a tábor két hete alatt többet valósítottak meg, mint egész éven át. Nem! Nincs miért hazudniok és egymásnak hízelníok. El kell ismerni, hogy akár önmagukról, akár másokról is hajlandók bírálatot mondani. És ha ők, a tábornak köszönhetően fejlődnek, ha annak köszönhetően egymásközött tisztáznak olyan kérdéseket, amelyek éveken át erre vártak, még nem jelenti, hogy nézeteltérés és türelmetlenség ütötte fel a fejét, vagy a „búvós” körből „nem tudnak kiszabadulni”, — hanem inkább azt, hogy a három év tapasztalata Zentán, a két év tapasztalata Topolyán a táborok további megszilárdítása mellett szól és hogy a telepek magukrataláltak.

A táborok további szervezési kérdéséről lehet vitázni. Nehéz pl. elhinni, hogy akár a művészek, akár a vendéglátónak nagy haszna lenne, ha mindenki mindenüvé elmenne. Ez nemcsak technikai természetű körülmény, hanem a művész erkölcsének a kérdése is. Végeredményen alkotni és futni egyszerre lehetetlen. A kiút az ULUV-val való rendszeresebb együttműködésben lelhető, vagy pedig a tábor szervező szervek vagy tényezők kölcsönös véleménycseréjében.

Topolyán a telep már úgy kezdődött, hogy a tiszta vajdasági vonalat elvben elvetették. Az idén még erősebben hajlottak a minőség biztosítása, mint a területi elv betartása felé.

A jövőben a művész-tábor intézményesített jellegét kap állandó műtermekkel és helyiségekkel (műtermi munkalehetőségeket már az idén is biztosítottak). A Csantavéren szervezett író-tábor kombinálásával, legalábbis az elképzelések szerint, majd műbírálok rendszeres vendégüllátásával óhajtják felfrissíteni a tábor munkarendszerét.

A művészek egy hónapos ittartózkodása, természetesen több váltásban, két-három író, műbíráló egyidejű jelenlétével, egyetemes művész-táborozás jellegét kölcsönöz az idei „festőtelepnek”. Ez így is lesz, nemcsak az elnevezés és a tartalom közötti összhang érdekében, hanem azért is, mert nem csak a festészet jelenti a művészetet és társadalmunk egységes erőfeszítésekkel támogatja a művészet minden ágazatát.

Az elképzelések szerint lehetséges volna bizonyos kölcsönös vonásokkal bíró festőket egyszerre meghívni, így esetleg még jobban kiélezhethénk a megoldásra váró kérdések tisztázását. Lehet így is — de másként is. Mi hisszük, hogy az ULUV is szakszerű és hasznos javaslatokat ad. A szervező azonban teljesen szabadon dönt mind a tábor összetételét, mind annak szervezési formáját illetően.

Szó volt az értekezleten még az „ízlésről” is. Többek között az ízlést, mint irányadó nyomást

képzelik el. Nem tudom milyen ízlésről van szó. Annyi bizonyos, hogy az ízlés mindig csak valakinek — egyeseknek vagy csoportoknak — az ízlése lehet. Valami elvont, időálló ízlés nem létezik. Ha őszintén elemezzük az elmúlt nevelési rendszer mulasztásait, valamint a mi rendszerünk nevelésében megtalálható fogyatékosokat, akkor legjobb esetben egy átmentett kispolgári ízlésre lehet következtetni. Ha erről van szó, ami feltételezhető, mert más ízlést egyelőre, legalábbis általános értelemben nem lehet találni, — akkor nehezen hihető, hogy az komolyabb eredménnyel fékezhetné művészeink „zabolátlan ficánkolását”

Fordítva inkább állhatnak a dolgok. Éppen a művésztelepek hivatottak, a szervező közreműködésével, egy jobb ízlés kialakítására. Hogy ez nem sikerül három év alatt — az csak természetes. Hogy előbb ellenállás jelentkezik — mert minden új elismerése egyúttal megismerés is, ami pedig komoly türelmet és alapos önképzést igényel — az még természetesebb. A szolidabb ízlés kialakulása, illetve kialakítása hosszabb folyamat, melyben vannak és lehetnek vereséggel végződő csaták. De mert az ilyen vereség mindig újabb és újabb erők aktivizálását váltják ki — a győzelem végső kiértékelésében.

Visszatérve az ízlés és a művészet kölcsönhatásának boncolgatására (persze itt elsősorban a képzőművészetre gondolok), megállapítható, hogy a képzőművészeti elmélet tagadja a kölcsönhatás komolyabb lehetőségeit. Illetve azt egyoldalúnak ismeri csak el.

Kétségtelenül ellenőrizhető az egyes korok képzőművészetének vajúdásain keresztül, hogy egy adott kor forradalmi átalakulásának szakában a meglévő ízlés és a kibontakozó képzőművészet között örökös küzdelem folyt. Így volt ez a francia impresszionistákkal hazájukban stb. Az események néha a végletekben csúcsosodnak ki. A francia impresszionisták javarésze ismeretlenül elhalt és legértékesebb műveik külföldi piacokon szóródtak szét. Majd amikor igazságuk győzedelmeskedett, Párizsban naphosszat álltak sorban (pár évnél előtte), hogy megláthassák a németek és mások jóvoltából két hétre kölcsönzött kiállítási anyag remekeit. Ezt ugyanaz a Párizs tette, amely valóságban elüldözte legjobb művészeit alig pár évnél előtte. És most jött a másik véglet. Ma Párizs a legmerészebb vállalkozások bátyja, mert ez a közvélemény

abban az aggodalmában, hogy soha sem tudni, kiből mi lehet és nehogy, véletlenül, megismétlődjék az impresszionistákkal történt eset — dédelget mindenkit, hajlandó akceptálni mindent és ezzel egyidejűleg melegágya sok-sok sarlatá-nizmusnak is.

Nevetséges volna az elmondott eset és a művésztelepek között teljes párhuzamot vonni. A mi korunk, a mi társadalmi rendszerünk sajátossága ebbe beleszól. Céлом csak annak illusztrálása volt, hogy a művészet új mozzalma kibontakozásakor elkerülhetetlenül összeütközik kora ízlésével. Eddig ez a küzdelem mindig az általános ízlés idomulásával végződött. (Lehetne feljavulásnak is nezevni.)

Tény az, hogy az ízlés egy általános kultúr-színvonal eredője. A művészet is ez — végeredményben. Mindkettő pedig a termelő viszonyok függvénye. Mivel az általános kultúr-színvonal elérése, illetve növelése, milliók megmozdításával jár, egyben lomhább, mint a művészet, mint az alkotás ami inkább egy szűkebb kör rugalmasságának összességéből fakad.

Ilyen értelemben a forradalmi korszakok ízlése és művészete között jelentkező űr nem feltétlenül jelenti, hogy nem azonos a művészek törekvése és a társadalom célkitűzése.

Világos, hogy egy olyan társadalmi rendszer, mint amilyen a miénk, ahol a művészet gyakorlása mentes egy előre lefektetett recept betartásának kényszerétől, — alkalmat ad, néha, felelőtlen, hazug „kicsapongásokra” a szabad alkotás, illetve a művészi szabadság leple alatt.

Ezt elkerülni nem lehet! Egy társadalom ilyen fogyatékosokkal mindig küzd. Ezzel számolni kell. Nem lehet azonban előítéletekből kiindulva mindennel és mindenkivel leszámolni. Célszerűbb volna ezt előbb az előítéletekkel megtenni.

Ezt szolgálják részben a művésztelepek maguk is.

Egyrészt a művészek toborzásával felszámolják a hazug törekvéseket, másrészt — szűkítik a közvélemény és a művészet közötti űrt.

A művésztáborok intenzív támogatása tehát nem más, mint a közéleti és kultúr-munkások által felvett kérdések megoldásának jelenleg legalkalmasabb útja.

Így azután — kár volna a nyitott kapukat továbbra is döngetni...

DÉVITS IMRE